

İSLAM TARİHİ

KONULAR

1. KISIM a-RÂŞİD HALİFELER

- A- Râşid Halifeler Dönemi (632-661)
- Hz. Ebû Bekir (r.a.) (632-634)
- Hz. Ömer (r.a.) (634-645)
- Hz. Osman (r.a.) (645-657)
- Hz. Ali (r.a.) (657-661)

• Râşid Halifeler Dönemi (632-661)

Peygamberimiz (s.a.v.) vefatından sonra Müslümanların başına Hz. Ebû Bekir (r.a.) halife seçildi. Daha sonraları Hz. Ömer (r.a.), Hz. Osman (r.a.) ve Hz. Ali (r.a.) halife oldular. İşte bu dört halifeye “**Hulefâ-i Râşidin**” (*Râşid Halifeler*), o döneme de “**Râşid Halifeler Dönemi**” denir.

• Hz. Ebû Bekir (r.a.) (632-634)

Hz. Ebû Bekir (r.a.) 571 yılında doğdu. İlk Müslümanlardandır. Hayatı boyunca malıyla ve canıyla İslam’a çok büyük hizmetlerde bulunmuştur. Peygamberimiz’in hep yanında bulunmuş ve en yakın dostu olmuştur.

Hz. Ebû Bekir (r.a.) Müslüman olduktan sonra müşrikler baskı yaptılar, ama o her türlü baskı karşısında yılmadı, malını Allah (c.c.) yolunda harcadı. Müslüman olduğu için haksızlığa ve zulme uğrayan insanlara yardım etti. Müslüman köleleri satın alıp azat etti (serbest bıraktı). Bilâl-i Habeşî (r.a.) da Hz. Ebû Bekir (r.a.)’ın satın alıp serbest bıraktığı kölelerdendir.

Peygamberimiz Mekke’den Medine’ye hicret ederken arkadaşı yine Hz. Ebû Bekir idi. Bedir Savaşı’nda, Uhud Savaşı’nda, ve diğer savaşlarda malıyla ve canıyla yine o vardı.

Tebük Savaşı’nda, Müslümanların orduya yardım etmeleri istenince malının hepsini bağışlamış ve Allah Resûlü’nün:

- “Ey Ebû Bekir! Ailene ne bıraktın?” sorusuna;
- “Allah ve resulünü bıraktım.” diye cevap vermişti.

Hakkında ayetler nazil olan bu mübarek insan aynı zamanda Peygamberimiz (s.a.v)’in kayınpederi olma şerefini de kazanmıştı.

Hz. Ebû Bekir (r.a.), herkes tarafından sevilen sayılan birisiydi. Peygamberimiz (s.a.v.)'in can yoldaşı, hicret arkadaşı, kayınpederi ve Peygamberimiz'in rahatsızlığı anında onun yerine imamlık yapan biriydi.

Peygamberimiz vefat edince Müslümanlar çok üzüldüler. Başlarına biri geçmeliydi. Kendi aralarında kimin halife olması konusunu tartışmaya başladılar. Medineli Müslümanlar (ensar) kendi aralarından birisini halife seçmek isterlerken, Mekkeli Müslümanlar da (muhacir) kendi aralarından birisini halife seçmek istiyorlardı.

Halifelik konusunu Hz. Ebû Bekir'e gelip danışanlar oldu. Kendisi Hz. Ebû Ubeyde (r.a.) ve Hz. Ömer'den birinin halife olmasını tavsiye etti. Fakat onların her ikisi de kabul etmeyip Hz. Ebû Bekir'in halife olmasını istediler ve onun halifeliğini önce Hz. Ömer, daha sonra da diğer Müslümanlar kabul ederek biat ettiler.

Hz. Ebû Bekir (r.a.) Zamanındaki Önemli Olaylar

- Bazı kabileler İslam'dan döndü.
- Yalancı peygamberler ortaya çıktı.
- Bazı kabileler zekât vermeyi kabul etmediler.
- Değişik malzemelere (deri, tahta, taş v.b.) yazılan Kur'ân-ı Kerîm ayetleri toplanarak tek kitap (mushaf) hâline getirildi.

Hz. Ebû Bekir (r.a.), 634 yılında hastalandı ve 15 gün sonra vefat etti. Müslümanlara Hz. Ömer'i halife seçmelerini tavsiye etti. 2 yıl 3 ay halifelik yaptı ve Allah Resûlü'nün kabrinin yanına defnedildi.

• Hz. Ömer (r.a.) (634-645)

Hz. Ömer (r.a.) 582 yılında doğdu. Çok güçlü ve cesaretli biriydi.

İslam'ın ilk aylarında şiddetli bir İslam düşmanıydı. Peygamberimiz (s.a.v.)'i öldürmek için yola çıkmış ama daha sonra yaşadığı olaylar Müslüman olmasına sebep olmuştu.

Hz. Ömer'in Müslüman olmasıyla Müslümanlar çok güçlenmişler, moral kazanmışlar ve o zamana kadar gizli yaptıkları ibadetlerini açıktan yapmaya başlamışlardı. O, Müslüman olduktan sonra hep Resûlullah'ın yanında bulundu ve ön saflarda yer aldı.

Hz. Ebû Bekir hasta yatarken bazı sahâbilerle görüştü ve kendinden sonra Hz. Ömer'i halife seçmelerini tavsiye etti. Hz. Ebû Bekir vefat edince, Müslümanlar Hz. Ömer'i halife seçtiler (634). Hz. Ömer Müslümanları toplayıp onlara bir konuşma yaparak, Allah'ın dinini yaymak ve insanlar arasında adaleti sağlamak için cihada davet etti.

Hiz. Ömer, Hiz. Ebû Bekir'in vefatı sebebiyle yarım kalan Irak'ın fethini tamamladı ve Irak alındı. Daha sonra İran, Suriye, Mısır ve Kudüs fethedildi. Bütün fetihlerde Hiz. Ömer'in adaleti kendisini gösteriyordu. Kudüs'e girdiğinde Müslümanlar ibadet etmek maksadı ile bir kilisenin mescit yapılmasını istemişlerse de, Hiz. Ömer bu teklifi reddederek kilisenin yanındaki boş bir araziye mescit yapılmasını daha uygun görmüştür.

Hiz. Ömer (r.a.) Zamanındaki Önemli Olaylar

- Fetihlere devam edildi.
- Devlet düzeninin kurulması tamamlandı.
- Askerî işlerin düzenlenmesi için divan kuruldu.
- Hicri takvimin uygulanmasına başlandı.
- İslam devletinin ilk parası (Dinar) bastırıldı.
- Adalet örneği bir dönem oldu.
- Devlet hazinesi (malıyesi) düzenlendi.
- Toplanan zekât fonundan fakirlere sosyal yardım yapıldı.

Hiz. Ömer'in halifeliği 10 yıl 6 ay kadar sürdü. 645 yılında Ebû Lü'lü Firuz adlı Mecusi bir köle tarafından namaz kılariken bıçaklandı. Kendisini yaralayanın Mecusi olduğunu öğrenince:

–“Çok şükür bana saldıran bir Müslüman değil.” diyerek şükretti. Yaralanmasından bir gün sonra vefat etti (645).

• Hiz. Osman (r.a.) (645-657)

Hiz. Osman 571 yılında doğdu. İlk iman eden Müslümanlardandır. Peygamber Efendimiz'in kızlarından Rukiye ile evlendi. Rukiye vefat ettikten sonra Ümmü Gülsüm ile evlendi. Bu nedenle kendisine iki nur sahibi anlamına gelen “Zinnureyn” denilmiştir.

Hiz. Osman malıyla ve canıyla İslam'a büyük hizmet etmiştir. Ekonomik durumu iyi olduğu için malının pek çoğunu İslamiyet ve Müslümanlar için harcadı.

Hiz. Ömer yaralanınca sahabeden 6 kişilik bir komisyon seçti ve aralarından birini üç gün içinde halife seçmelerini vasiyet etti. Hiz. Ömer'in vefatından sonra bu komisyon Hiz. Osman'ı halife seçti.

Hiz. Osman halife olunca Müslümanlar diğer halifeler zamanında olduğu gibi huzur içinde yaşamaya devam ettiler. Fakat bu huzur 5 yıl sürdü. Daha sonra Atlas Okyanusu'ndan Hindistan'a kadar uzanan İslam coğrafyasında ayaklanma-

lar başladı. Yeni Müslüman olanlar İslam'ı tam öğrenip anlamadıkları için hatalar yapıyorlardı. Münafıklar Müslümanların aralarına fitneler sokup huzursuzluklar çıkardılar. Bazı şehirlerde halk valilerden memnun değillerdi.

657 yılında Mısır'dan birkaç bin kişi hac yapmak bahanesi ile Medine'ye geldiler. Aynı günlerde Basra ve Kûfe'den de iki ayrı grup geldi. Mısır, Basra ve Kûfe'den gelenlerin görünüşteki amacı hac yapmak ve valileri şikayet etmektir. Ama asıl amaçları karışıklık çıkarmaktır.

Hz. Ali ve çocukları, Hz. Talha, Hz. Zübeyir ve bazı sahabiler isyanın bastırılması için çok uğraştılar. İsyancılar Hz. Osman'ın evini kuşatıp eve girdiler ve Kur'ân-ı Kerîm okumakta olan halifeyi şehit ettiler (657).

• Hz. Ali (r.a.) (657-661)

Hz. Ali (r.a.) 600 yılında doğdu. Peygamberimiz'in amcasının oğlu ve damadı, çocuklardan da ilk Müslümandır.

Babası Ebû Tâlib son zamanlarda fakirleşmişti. Peygamberimiz, Ali'ye bakmak istediğini söyledi ve 8-9 yaşlarındaki Hz. Ali (r.a.) aldı. Hz. Ali'ye, Peygamberimiz ile beraber yaşadı ve onun terbiyesiyle büyüdü.

Hz. Muhammed (s.a.v.) ve eşi Hz. Hatice (r.a.) namaz kılarken Hz. Ali (r.a.) onları görüp ne yaptıklarını sordu. Peygamberimiz gerekenleri anlattı ve "Sen de Müslüman ol!" dedi. Hz. Ali (r.a.), babasına danışmak istediğini söyledi. Ama daha sonra babasına danışmaktan vazgeçip kendisi Müslüman olmaya karar verdi. Hz. Ali (r.a.) Peygamberimiz'in yanından hiç ayrılmadı. Peygamberliğin ilk günlerinde de müşriklerin saldırılarına karşı koyup Allah Resûlü'ne yardım etti. Peygamberimiz Mekke'ye hicret ettiğinde müşrikleri yanıltmak için evinde Hz. Ali'yi bırakmıştı. Hz. Ali (r.a.), Bedir, Hendek ve Uhud savaşlarında çok büyük kahramanlıklar gösterdi. Mekke'nin fethinde İslam sancağını Hz. Ali (r.a.) taşıdı. Yapılan bütün savaşlarda Hz. Ali (r.a.) hep ön safta idi. Peygamberimiz Hz. Ali'yi hicretin 10. yılında Yemen'e gönderdi. Hz. Ali (r.a.) orada da önemli işler yaptı ve birçok kimsenin Müslüman olmasına vesile oldu.

Hz. Osman (r.a.) şehit edilince Müslümanlar Hz. Ali'yi halife seçti. Halife olduğu zaman Müslümanlar arasında siyasi huzursuzluklar vardı. İslam'dan dönen bazı gruplar huzursuzluklar çıkarıyorlardı. Bazı yerlerin halkı valilerden memnun değildi. Bazı sahâbiler Hz. Osman'ın katilinin bulunması için sabırsızlanıyordu.

- Halife seçilince ilk iş olarak yeni Müslüman olanların eğitimi için bir eğitim merkezi kurdu.
- Bazı valileri görevden aldı. Fakat Şam valisi Hz. Muâviye, Hz. Ali'nin hali felîğini tanımadı ve isyan etti.
- Kûfe'yi başkent yaptı.

- İslam devletinin her tarafında askerî merkezler kurup devlet yönetiminde önemli yenilikler yaptı.

Hiz. Ali'nin halifeliği i karışıklıklarla geçti. Fetihler yapılamadı. Maalesef Müslümanlar arasında savaş oldu. Hiz. Talha (r.a.), Hiz. Âişe (r.anha) ve bazı taraftarları birleşip Hiz. Ali'ye karşı savaş yaptılar. Hiz. Âişe (r.anha) bu savaşta deve üzerinde savaştığı için "Cemel Savaşı" denir.

Şam valisi Hiz. Muâviye ile Hiz. Ali (r.a.) arasında yapılan savaşa "Sıffın Savaşı" denir. Savaş çok şiddetli oldu. Hiz. Muâviye yenilmek üzereyken bazı askerlerinin mızraklarına Kur'ân-ı Kerîm yaprakları taktırarak; "Kur'an'ın hakemliğini istiyoruz." dedi. Hiz. Ali (r.a.) bunun hile olduğunu anladı ama taraftarları anlamadılar ve Hiz. Muâviye'nin hakemlik isteği kabul edildi. Aralarından bir hakem seçtiler. Fakat Hiz. Muâviye'nin hakemi hile yaparak Hiz. Muâviye'yi halife ilan etti. Bu kararı herkes kabul etmediği için yeni bir huzursuzluk çıktı. Bu olaylar üzerine Hiz. Ali ve Hiz. Muâviye'nin ikisine de karşı yeni bir grup çıktı. Bu gruba Hâricîler denir. Hâricîler; Hiz. Ali'yi, Hiz. Muâviye'yi ve Hiz. Amr bin As'ı öldürmek istiyorlardı.

Hiz. Ali (r.a.) sabah namazını kıldırırken Hâricîlerden İbn-i Mülcem tarafından şehit edildi. Muâviye yaralı olarak kurtuldu. Amr bin As camide olmadığı için kurtuldu (661). Hiz. Ali (r.a.)'ın vefatından sonra altı ay kadar da oğlu Hiz. Hasan (r.a.) halifelik yaptıysa da 30 yıllık "**Hulefâ-i Râşidin**" dönemi bu şekilde sona ermiş oldu.

İSLAM TARİHİ

KONULAR

1. KISIM b-EMEVLER

- Emevîler (661-750)
- Kültür ve Medeniyet
- Emevîlerin Yıkılışının Sebepleri
- İspanya'nın Fethi ve Endülüs Emevî Devleti (711-1492)
- İspanya'nın Fethinin Sebepleri

• Emevîler (661-750)

Hiz. Ali'nin şehit edilmesinden sonra taraftarları oğlu Hiz. Hasan'ı halife seçtiler. Hiz. Hasan'ın halifeliginde de karışıklıklar devam etti. Irak, İran, Mekke, Medine, Kûfe ve Yemen Hiz. Hasan'a biat ettiler. Mısır ve Şam ise Hiz. Muâviye'ye bağlılıklarını bildirdiler. Hiz. Hasan Müslüman kanı dökülmemesi ve huzurun sağlanması için halifelikten vazgeçti. Hiz. Hasan altı ay halifelik yaptı ve halifelikten ayrılınca Hiz. Muâviye halife oldu.

Hiz. Muâviye, Ümeyye ailesinden olduğu için onun yönetimi altında kurulan devlete Emevîler denildi. Hiz. Muâviye, Hiz. Osman (r.a.) zamanında Şam valisi idi. Çok akıllı ve çalışkan bir devlet adamıydı. Hiz. Muâviye halife olduktan bir müddet sonra Müslümanlar arasına yeniden huzur geldi. Fetihler tekrar başladı. Kıbrıs ve Rodos adaları fethedildi. İstanbul kuşatıldı ama alınamadı. Hatta bu kuşatmaya Peygamber Efendimiz (s.a.v.) Mekke'den Medine'ye hicret ettiği zaman evinde misafir kaldığı **Ebû Eyyûb el-Ensârî** de katıldı ve İstanbul önlerinde şehit oldu.

Hiz. Muâviye 20 yıl halifelik yaptı. Hiz. Muâviye'den sonra oğlu Yezîd halife oldu. Yezîd yönetiminde Müslümanlara zulümler yapıldı. Hiz. Hüseyin (r.a.) bu zulümlere karşı gelip Yezîd'in halifelliğini kabul etmedi. Bu arada Kûfeliler Hiz. Hüseyin'e haber gönderip Kûfe'ye gelmesini ve kendisini halife kabul ettiklerini bildirdiler. Hiz. Hüseyin 72 arkadaşı ile yola çıktı. Fakat Yezîd'in adamları bunu duyup Hiz. Hüseyin (r.a.) ve arkadaşlarını çölde kuşatıp Kûfe'ye sokmadılar. Günlerce su vermeyip o çöl sıcağında susuz bırakıp hepsini şehit ettiler. İslam tarihinde bu olaya "**Kerbelâ**" denilir.

• Kültür ve Medeniyet

Emevîler zamanında İslam coğrafyasının sınırları çok genişledi. Batıda Atlas Okyanusu'ndan, doğuda Türkistan içlerine kadar fethedildi. Türkistan'dan getirilen Türkler Basra ve Kûfe gibi şehirlere yerleştirildi. Bu dönemde batıda İspanya'yı fetheden İslam orduları Pirene dağlarını aşarak Fransa'ya girdiler. Doğuda Orta Asya'ya doğru ilerleyen İslam orduları Ceyhun nehrine kadar ulaşmış, Maveraünnehir'e hâkim olup Talas nehrine yaklaştılar.

Hz. Ömer (r.a.) devrinde kurulmuş olan divan (danışma kurulu) geliştirildi. Mimari alanda gelişmeler oldu. Çok sayıda cami, çeşme, şadırvan ve benzeri eserler yapıldı. İlk minare Hz. Muâviye zamanında Mısır'da yapılmıştır.

Emevîlerin en parlak dönemi, 5. râşid halife de denilen Ömer b. Abdülazîz'in halifelik dönemidir.

• Emevîlerin Yıkılışının Sebepleri

• **Fetihlerin durması:** Fetihlerin durması sonucunda ekonomik ve siyasi güçleri zayıfladı. Bunun sonucu olarak da yönetime karşı hoşnutsuzluk yayılmaya başladı.

• **İç savaşlar:** Arapların çok uzun yıllardan beri adeta gelenek hâline getirdikleri iç savaşlar yıkımı hızlandırmıştır.

• **Kendi milletini diğer Müslüman milletlerden üstün tutmak:** Arapları başkalarından üstün görmeleri ve önemli yerlere o işi bilmediği hâlde hep Arap olanları görevlendirmeleri diğer Müslümanlar arasında huzursuzluk meydana getirmiştir.

• **Emevî ailesi arasında geçimsizlik:** Emevî sülalesinin yönetime gelmek için kendi aralarında kavgalar yapmaları güçlerinin zayıflamasına yıkımlarına sebep olmuştur.

• İspanya'nın Fethi ve Endülüs Emevî Devleti (711-1492)

İspanya'da Vizigot Krallığı bulunuyordu. İç karışıklıklar yüzünden devlet zayıf düşmüştü. Halk krallarını sevmiyordu. Septe valisi ile kralın arası açıldı. Septe Boğazı komutanı Emevîler'e haber gönderip İspanya'yı almalarını istedi. 19 yaşındaki **Târik bin Ziyâd** komutasındaki bir ordu İspanya'yı fethetmek için 12.000 kişilik bir ordu ile Septe boğazını geçti (711). Komutan Târik b. Ziyâd askerlerinin geri dönüş umutlarını yok etmek ve savaşmaktan başka çarelerinin olmadığını göstermek için geldikleri bütün gemileri yaktırdı. Daha sonra askerlerine dönerek şöyle hitap etti.

"Askerlerim!... Karşımızda düşman, arkamızda deniz var. Bizim için geriye dönüş imkânı kalmadı. Önümüzde bulunan düşmandan kaçarsak bizi deniz yutar. Tek çare düşmanla savaşarak kazanmak ve İslam bayrağını şerefle dalgalandırmak. Ya başarırız zaferimize ulaşırız; ya da şehit olur cennete gideriz. Allah'ın izniyle zafer bizim olacaktır."

Bu önemli olaydan sonra Septe boğazının adı “**Cebelitârik Boğazı**” olarak anılmıştır. Günümüzde de bu boğaz aynı isimle bilinmektedir.

Günlerce süren savaştan sonra kral ve yüzbin kişilik ordusu yenildi. Kral öldürüldü ve başkent **Toledo** ele geçirildi. Daha sonra üç koldan ilerleyip İspanya’yı fethettiler. Bu orduya tâbîinden (ashabı gören kimse) dört kişi katılmıştı.

Abdurrahman bin Muâviye 756 yılında Endülüs Emevî Devleti’ni kurdu. Müslümanlar kısa zamanda İspanya’da muhteşem bir medeniyet kurdular. Binlerce güzel konak, yüzlerce cami, okullar, kütüphaneler, hastaneler, hamamlar ve saraylar yaptırıldı. Yalnız Kurtuba Kütüphanesi’nde altıyüzbin cildin üzerinde kitap vardı. Üniversitelerde çok iyi ilim adamı yetiştirildiği için dünyanın her tarafından öğrenciler öğrenim için Endülüs’e geliyordu.

Endülüs Emevîleri, İslam’a ve Ehl-i sünnet inancına bağlı kaldıkları sürece çok yükseldiler. İnsanları huzur, mutluluk, barış ve adalet içinde yaşadılar. Ama sonraları zevk ve sefaya dalmaları, makam, mevki ve toprak kazanma hırsına kapılmaları devletin zayıflamasına ve parçalanarak beyliklere ayrılmasına sebep oldu.

Hristiyan krallıklar birleşerek büyük ordular oluşturdular ve bu beylikleri teker teker ortadan kaldırdılar (1031). Bu beyliklerden en son yıkılan Benî Ahmer Devleti olmuştur (1492).

Ülkedeki Müslümanlara işkence yapıyor, bu toprakları terketmeye zorluyorlardı. Gırnata ve Kurtuba’da bütün kitapları yakıp, eserleri yok ettiler. Daha sonra ülkede yaşamakta olan Yahudilere de aynı baskı ve işkenceler yapılarak, ülkeyi terketmeye mecbur bırakılmışlardır.

İSLAM TARİHİ

KONULAR

1. KISIM c-ABBÂSÎLER

- **Abbâsîler (750 - 1258)**
- **Abbâsîler'in En Parlak Dönemi Hârûn Reşit Zamanı (786-809)**
- **Abbâsî Halifeliğinin Parçalanması ve Yıkılması**

• **Abbâsîler (750 - 1258)**

Peygamberimiz'in amcası Hz. Abbas'ın soyundan gelen ve Emevîlerin yerini alan halifeler sülalesine **Abbâsîler** denir. Abbâsî soyundan gelenler Emevîlerin yaptıklarını beğenmiyorlar ve gizli muhalefet yapıp fırsat kolluyorlardı. Ebû Müslim adındaki bir Türk, Merv yakınlarında çevresine topladığı kuvvetlerle ayaklandı ve Merv şehrini aldı. Abbâsîler Ebû Müslim'i destekleyip Abbâsîler'den Ebû'l- Abbas Abdullah'ı Kûfe'de halife ilan ettiler. Böylece Emevîlerin yerine Abbâsîler geçti (750).

Abbâsîler, Emevîlerin yaptıkları hatayı yapmayıp, Arap olmayan Müslümanlara da devlet işlerinde önemli görevler vererek milliyetçilik duygularına son vermişlerdir.

• **Abbâsîler'in En Parlak Dönemi Hârûn Reşit Zamanı (786-809)**

• Hârûn Reşit'in komutasında Bizans'a üç kez sefer düzenlendi. Günümüzün Ankara'sına kadar gelindi. Bizans imparatorunun yıllık vergi vermeyi kabul etmesiyle geri dönüldü.

• Karolenj imparatoru Şarlman, Hârûn Reşit'e hediyeler göndererek Hristiyanların Kudüs'ü serbestçe ziyaret edebilmeleri için izin istedi. Hârûn Reşit istedikleri izni verdi, kendisinin ve ülkesinin medeniyetini göstermek için imparatora bir çalar saat göndermişti. Çeşitli özellikleri olan bu çalar saat o zaman Avrupa'da bilinmiyordu. Avrupalılar hayran kalmışlardı.

• Ticarete çok önem verildi. Müslüman tüccarlar Çin ve İskandinavya'ya kadar giderek ticaret yaptılar.

• Kolay yönetmek için şehirlerin yönetimi bölümlere ayırdı. Mahkemeler bağımsız oldu.

• Sanata, ilme ve âlime önem verildi ve Bağdat dünyanın sayılı şehirlerinden biri oldu.

Hârûn Reşit'ten sonra oğlu **Me'mûn**, ondan sonra da **Mu'tasım** halife oldu. Anneleri Türk olduğu için Türklere daha yakınlık gösterip, onların Müslüman olmaları için çalıştılar.

Abbâsîler, Anadolu'nun güneydoğusunu alıp Maverâünnehir (Seyhun ve Ceyhun ırmakları arasındaki bölge) ve Horasan'dan getirdikleri Türkleri buralara yerleştirdiler. Tarsus, Adana, Maraş, Diyarbakır ve Malazgirt Müslüman Türk şehirleri oldular. Türklerden ayrı bir ordu kurup sınırlara Türk komutanlar görevlendirdiler.

• Abbâsî Halifeliğinin Parçalanması ve Yıkılması

Abbâsîler zamanında sınırlar doğuda Hindistan'dan batıda Atlas Okyanusuna kadar genişlemişti. Çeşitli dillerin konuşulduğu ve milletlerin yaşadığı bu İslam devletini bir yönetim altında tutamadılar. Halifelik Abbâsîler'e geçtikten kısa bir süre sonra İspanya ve kuzey Afrika devletten ayrıldı. Halife Mu'tasım'dan sonra devlet zayıfladı ve birçok yerde beylikler ortaya çıktı. Bunlar her ne kadar Abbâsî halifesinin devlet başkanlığını ve halifeliğini kabul etseler de gerçekte bağımsız hareket ediyorlardı.

Moğol imparatoru Cengiz Han'ın İslam ülkelerini yakıp yıkması karşısında fazla karşı koyamadılar. Cengiz'in torunlarından Hülagu, Bağdat'ı 1258'de aldı ve yakıp, yıkıp yağma ettiler. Camileri, medreseleri, kütüphaneleri, sanat eserlerini yok ettiler. Halifeyi şehit ettiler. Halifenin amcası Ahmet Mısır'a kaçıp Memlük sultanına sığındı. Memlüklüler onu halife tayin ettiler. Osmanlı padişahı Yavuz Sultan Selim 1517 yılında bu sülaleden halifeliği almıştır.

SORULAR

1. İlk dört halifenin isimlerini yazınız.
2. Hz. Ebu Bekir (r.a.) ve Hz. Osman (r.a.)'ın Kur'an'a hizmetlerini kısaca açıklayınız
3. Hakem olayı nedir? Hz. Muâviye'nin hakemi kimdir?
4. Hz. Ömer (r.a.)'ı kim şehit etmiştir?
5. İbn Mülcem kimdir?
6. İslam tarihinde ilk defa saltanata geçiş nasıl olmuştur?
7. İspanya'yı fetheden Emevî komutan kimdir?
8. Endülüs Emevî Devleti kaç sene yaşamıştır?
9. Abbâsî halifelerinden hatırlayabildiğiniz üçünün isimlerini yazınız.
10. Emevîlerin başşehri Şam olmasına rağmen Abbâsîler merkezi nereye taşımıştır?

İSLAM TARİHİ

KONULAR

2. KISIM MÜSLÜMAN TÜRKLER

- A- Türklerin İslamiyet'i Kabulü
- B- Bazı Müslüman Türk Devletleri
- C- Selçuklular
- D- Osmanlılar

A- Türklerin İslamiyet'i Kabulü

Hz. Ömer (r.a.) zamanında fetihler yapılarak İslam dünyasının sınırları çok genişletilmişti. Müslümanlar 642 yılında Sâsânî İmparatorluğu'nu yıkarak Ceyhun kenarına ulaşıp Türklerle komşu olmuşlardı. Emevîler zamanında Kuteybe bin Müslim komutasındaki askerler 705 yılında Türklerle savaşp **Maveraünnehr'e** hâkim oldular. **Talas'a** kadar akınlarda bulundular. Böylece Türklerle Müslümanlar karşılaşp tanışmış oldular. Bu mücadeleler Türklerin İslamiyet'i yakından tanımalarına ve incelemelerine yardımcı oldu.

Abbasîlerin halifeliği almalarından sonra Çinliler Türk illerine kadar ilerlemişlerdi. Müslümanlarla Türkler işbirliği yaparak 751 yılında Talas şehri yakınlarında Çinlilere saldırdılar. Müslümanlar ve Türkler büyük bir zafer elde ettiler. Bu zaferden sonra Müslümanlar Çin'e doğru ilerlediler.

Talas Savaşı hem Türkler hem de Müslümanlar için bir dönüm noktası oldu. Birbirleriyle yakınlaşıp kaynaştılar. Türkler hızla Müslüman olmaya başladılar. Çinliler de bir daha Türklere saldıramadılar. Türklerin inanç ve yaşayışlarının İslama çok yakın olması Müslüman olmalarını kolaylaştırmıştır. Çünkü İslam'ın yasakladığı zina, hırsızlık, yalan, adam öldürme, gasp v.b. kurallar Türklerin inancında da günah ve ayıp sayılıyordu. Ahiret inancı, kurban kesmek ve ruhun ölümsüzlüğüne Türkler de inanıyorlardı. Abbâsîler'in ilk zamanlarından başlayarak ordu komutanlıkları ve valilik gibi önemli görevlerin bir kısmı Türklere verildi. Halife Mu'tasım zamanında Samarra şehri Türkler için kuruldu ve Hassa ordusu Türklerden meydana geldi.

Türk kumandanı Afşin, İran'daki Bebek isyanını bastırarak Bizans ordusunu Ankara yakınlarında bozguna uğrattı. Oğuzların Müslüman olmasıyla İdil (Volga) Bulgarları, Karahanlılar ve Gazneli devletleri İslamiyet'i kabul ettiler. Böylece

Türkistan'da İslamiyet yayılmış oldu. Türklerin kitleler hâlinde İslam'a girmeleri ve hızla batıya ilerlemeleri batıdaki Hristiyan dünyasını korkuttu. Hristiyanlar, Müslüman Türk devletlerine saldırmaya başladılar. Bu savaşlarda Türkler hem kendilerini hem de İslam dünyasını korudular. 10. yüzyıl sonrasında İslam'ın siyasi ve idari liderliğini Türkler aldılar.

• B- Bazı Müslüman Türk Devletleri

• Karahanlılar (840-1292)

Doğu Türkistan ile Batı Türkistan arasında kuruldu. Devletin kurucusu Bilge Kül Kadir Han'dır. Satuk Buğra Han Müslüman olup Abdülkerim adını aldı. Halkın büyük bir bölümü İslamiyet'i kabul etti. İlk Müslüman Türk devleti Karahanlılardır.

Abdülkerim Satuk Buğra Han zamanında İslamiyet hızla yayıldı. İslamiyet'i kabul etmeden önce Samanoğulları devleti ile sık sık savaşlardı. Ama Müslüman olduktan sonra çok iyi geçindiler.

Abdülkerim Satuk Buğra Han'dan sonraki hükümdarlar döneminde Samanoğulları devleti yıkıldı. Toprakları Karahanlılar ve Gazneliler arasında paylaşıldı.

Karahanlı hükümdarı Yûsuf Kadir Han ölmeden önce topraklarını çocukları arasında paylaştırdı. Daha sonra karışıklıklar çıktı ve ülke Doğu Karahanlılar ve Batı Karahanlılar olmak üzere ikiye ayrıldı. Ülkeleri bölündüğü için güçleri zayıfladı. Doğu Karahanlılar devleti Karahitaylar, Batı Karahanlılar Devleti Harzemşahlar tarafından ortadan kaldırıldı.

• Tolunoğulları (868-905)

Mısır'da kurulan ilk Türk devletidir. Abbâsîler zamanında Mısır valisi olan Tolunoğlu Ahmet tarafından kurulmuştur. Tolunoğlu Ahmet Mısır valisi iken Abbâsîler kendisine geniş yetkiler verdiler. Tolunoğlu Ahmet Abbâsîlerin zayıf olduğu bir dönemden faydalanarak hemen bağımsızlığını ilan etti. Devlete çeki düzen vererek Suriye'yi aldı. Daha sonra Çukurova, Irak ve Toroslara kadar ülkesini genişletti.

Tolunoğlu Ahmet ülkesini ilerletti. Tarımı geliştirip halkını ağır vergilerden kurtardı. Birçok eser yaptırdı. Fakat yerine geçen oğulları devleti iyi yönetemediler ve devlet Abbâsîler tarafından 905 yılında yıkıldı.

• Gazneliler (963-1186)

Alp Tegin tarafından Afganistan, Pencap ve İran'da kurulan Türk İslam devletidir. Başkenti Gazne olduğu için bu devlete Gazneliler denilmiştir. Bu devletin en parlak dönemi Gazneli Mahmut zamanıdır. İslam'ı yaymak için birçok seferler

düzenledi. Topraklarını genişletti. Horasan'ı, İndus Irmağı boylarını ve Pencap'ı ele geçirdi. Hindistan'a 17 sefer düzenledi. Hint devletleri Gazneli Mahmut'un egemenliğini kabul ettiler. Kuzey Hindistan'da İslamiyet yayıldı.

Gazneli Mahmut ölünce yerine oğlu Mesut geçti. Mesut iyi bir komutandı, ama iyi bir yönetici değildi. Selçuklularla savaştı. Dandanakan Savaşı'nda Selçuklulara yenildi. Toprakları tek tek elden çıkmaya başladı ve devlet zayıflayıp 1186 yılında yıkıldı.

• Eyyûbîler (1171-1348)

Eyyûboğlu Selâhaddîn, Fâtimî devletini tamamen ortadan kaldırıncaya yeni bir devlet kurdu. Haçlılarla şiddetli mücadelelere girişti. Hitfin savaşıyla Kudüs'ten haçlıları attı (1187). Yemen'den el-Cezire'ye kadar genişleyen devlet, Selâhaddîn-i Eyyûbî ölünce oğulları arasında paylaşıldı. Sonra kısa zamanda Memlûkler'in eline geçti.

• C- Selçuklular

Oğuzlar, Türk milletinin büyük kollarından biridir. Göktürkleri, Selçuklularını ve Osmanlı Devleti'ni Oğuz Türkleri kurmuştur. Selçuk Bey, Oğuzlar'ın ordu komutanıydı. Oğuzlar'ın lideri ile arası açıldı ve kendisine bağlı Oğuzlar'ı alarak Cent şehrine yerleşti. Selçuk Bey kendisine bağlı Oğuzlarla İslamiyet'i kabul etti. Müslüman olmayan Oğuzlar'ın lideri vergi için adamlarını gönderince "kâfire vergi verilmez" diyerek reddetti. Bu olay Selçuk Bey'in ününü artırdı ve diğer Türk boylarının sempatisini kazandı. O boyların çoğu Selçuk Bey'in yönetimi altına girdi. Karahanlılarla Samanoğulları çarpışınca Selçuk Bey Samanoğullarına yardım etti. Samanoğulları savaşı kazandı ve Samanoğulları Selçuk Bey'e bir miktar toprak verdi. Selçuk Bey'in ölmesinden sonra devletin başına önce oğlu Arslan Bey, daha sonraları torunları Tuğrul Bey ve Çağrı Bey geçti.

• Tuğrul ve Çağrı Beyler

Bu iki kardeş Gazneliler'e karşı başarılı savaşlar yaptılar. Ele geçirdikleri ülkelerin insanlarına çok iyi davrandılar. Gaznelilerle yaptığı **Dandanakan Savaşı'nı** (1040) kazanıp devletlerinin kuruluşlarını tamamlamış oldular. Tarihçiler, Dandanakan zaferini Türklerin İstanbul'un fethinden ve Malazgirt zaferinden sonra en önemli olay olarak kabul ederler. Çünkü bu olaydan sonra Türkler Akdeniz'e açılıp, Rumeli'yi fethedeceklerdi.

• Selçuklu Devletinin Yükselme Devri

Dandanakan zaferini Çağrı ve Tuğrul Bey beraber kazanmıştı. Çağrı Bey büyük olmasına rağmen hükümdarlığı kendi isteğiyle kardeşi Tuğrul Bey'e bırak-

mıştı. Tuğrul Bey, Dandanakan zaferinden sonra Horasan'ı ve İran'ı aldı. Abbâsî halifesine haber gönderip bağlılığını bildirdi.

Bu sırada Anadolu Bizans İmparatorluğu'nun hâkimiyeti altındaydı. Bu bölgeye Türk kuvvetleri gönderildi ve birçok şehir fethedilip Türk ve Müslüman şehri hâline geldi.

Tuğrul Bey, Türk tarihinin yetiştirdiği önemli devlet adamlarından biriydi. Adaletli ve büyük bir komutandı. 1063 yılında vefat etti. Yerine Çağrı Beyin oğlu Alparslan geçti.

• Alparslan (1063-1072)

Alparslan, yaptığı savaşlarda başarı kazanmış ünlü bir komutandı. Anadolu'yu Türklere ikinci vatan yapmaya azimliydi. Alparslan sultan olunca önce millî birliği sağlamak ve devleti daha güçlü hâle getirmek için çalıştı. Güçlü ordusuyla Bizans sınırlarına dayanıp Gürcistan'ı aldı. Bizansın ünlü kalelerinden Ani Kalesi ve Kars'ı aldı. Bu başarıları İslam ülkelerinde sevinçle karşılandı. Ünlü komutanları ve beyleri Anadolu'ya akınlar yapmaları için görevlendirdi. Bu beyler Anadolu'ya akınlar yaptılar ve Kayseri'yi alıp Akdeniz kıyılarına kadar ilerlediler.

Türkler uzun zamandan beri Anadolu'nun içlerine göç etmeye başlamışlardı. Buraya gelen Türkler, İslam'ın emrettiği şekilde güzel ve doğru hareket ederek Bizanslıların gönüllerini kazanıyorlar ve bir yandan da gelecekte Türk İslam yurdu olması için planlar yapıyorlardı.

Bizans imparatoru Romanos Diogenes (Romen Diyojen) Türklerin bu ilerleyişinden korktu ve bunu önlemek için güçlü bir ordu hazırlayarak Türklerin ilerleyişlerini durdurmak istiyordu. En seçkin askerlerini ve ünlü komutanlarını bu savaş için hazırladı. Sefere çıkmadan önce Ayasofya'da yapılan dinî törene katıldı, zafer için dua ettiler ve harekete geçtiler.

Karşılıklı elçilerin gidip gelmesinden sonuç alınamamıştı. Savaştan başka çare yoktu. Her türlü hazırlık yapıp ve tedbirler alındıktan sonra gruplar hâlinde cuma namazı kılındı, dualar edildi. Alparslan askerlerini kontrol etti ve ordusuna şu kutlu konuşmayı yaptı:

“Kumandanlarım, askerlerim! Biz ne kadar az olursak olalım, onlar ne kadar çok olurlarsa olsunlar, daha fazla bekleyemeyiz. Müslümanların duası bizimledir. Ya kazanır amacımıza ulaşırsız, ya da şehit olur cennete gideriz. Bugün ben sizlerden biriyim, sizlerden bir farkım yok. Beni takip etmek isteyenler arkamdan gelsin, isteyenler evlerine dönsünler. Peşimden gelip nefislerini Allah'a adayarlardan şehit olanlar cennete, sağ kalanlar Allah'ın rızasına kavuşacaklardır.”

Askerler hep bir ağızdan: “Seninle beraberiz.” diye söz verdiler.

İki ordu Malazgirt ovasında karşılaştı. Türk ordusunda 54.000 asker, Bizans ordusunda 200.000 asker vardı. Çok şiddetli bir savaş oldu ve üç saat içinde çok büyük bir zafer kazanılıp Bizans imparatoru da esir edilmişti. Böylece Anadolu'nun kapıları Türklere açıldı ve Türklerin ikinci anayurtları oldu.

Alparslan Romen Diyojen'e çok iyi davranıp affetti. Alparslan dokuz yıl sultanlık yaptı. Tarihi kaynaklar kendisine Cihan Sultanı ünvanını vermişlerdi. Malazgirt zaferinden bir yıl sonra Ceyhun Irmağı yakınlarında ele geçirip esir aldığı bir kale kumandanı tarafından şehit edildi. Yerine oğlu Melikşah geçti (1072).

• Melikşah (1072-1092)

Büyük Selçuklu Devleti Melikşah zamanında en parlak dönemini yaşadı. Malazgirt zaferinden yararlanılıp devletin sınırları genişletildi. Ege Denizi ve boğazlara kadar olan bölge Türk sınırlarına katıldı. Devletin sınırları doğuda Orta Asya içlerinden, batıda Akdeniz'e, kuzeyde Kafkas dağlarından, güneyde Basra Körfezi ve Mısır'a kadar uzanıyordu. Vezir Nizamülmülk'ün koyduğu kanun ve metodlarla devlet işleri çok düzenli işledi. Herkese adaletle davranılıyor, halk mutlu ve huzurlu yaşıyordu. Ayaklanmalar ve huzursuzluklar hemen gideriliyordu. Başkent önce Rey, daha sonra İsfahan oldu.

• Yıkılışı

Melikşah 38 yaşında iken vefat etti. Babalarının ölümünden sonra oğulları arasında taht kavgası başladı. Devlet zayıfladı, birlik ve beraberlik kayboldu. Her tarafta ayaklanmalar başladı.

Melikşah'tan sonra yerine geçen oğlu Sancar zamanında (1117-1157) devlet bir süre daha gücünü korudu. Gazneliler'den Gazne şehrini, Karahanlılar'dan Maverünnehir'i aldı. Ancak Karahitaylılarla yaptığı savaşta yenildi ve durumu iyice bozuldu. Oğuz boylarının isyanı sonucu karışıklıklar içinde kalan devlet 1194 yılında yıkıldı.

Büyük Selçuklu Devleti'nin yıkılmasından sonra bunlar birkaç gruba ayrılarak, Irak, Suriye, Kirman ve Anadolu Selçuklu Devleti kurulmuştur.

• Anadolu Selçukluları (1077-1308)

Ünlü hükümdarları Kılıçarslan, Süleyman Şah'tır. Batıdan gelen haçlı ordularıyla mücadeleye giriştiler. Haçlıların Anadolu'da ilerlemesine engel olup, yurdu savunmada ve haçlıları yıpratmada başarılı oldular. Anadolu'da Türk birliği Alaadin Keykubat zamanında hız kazandı. 1176'da yapılan savaş sonucu Bizans Anadolu'yu geri almaktan vazgeçti. Daha sonra Anadolu Selçuklu Devleti, beyliklere bölünerek birlik ve beraberliğin olmayışı sonucu dağıldı.

D- Osmanlılar

• Kuruluşu

Oğuzlar'ın Kayı boyundan Ertuğrul Bey'in oğlu Osman Bey tarafından Bile-

cik'in Söğüt kasabasında kurulmuştur (1299). Anadolu'daki Türk beyliklerini arkasına alarak Bizans'ı hedef gösteren Osman Gazi kısa zamanda Osmanlı Devleti'nin sınırlarını genişletmiş, şimdiki Marmara bölgesinde Osmanoğulları olarak tarihte Avrupalı'nın korkulu rüyası olan Osmanlı İmparatorluğu'nun temellerini atmıştır. Oğlu Orhan Gazi zamanında Rumeli'ye geçilmiş, Murat Bey zamanında Edirne fethedilmiş, Yıldırım Bayezid döneminde ise İstanbul kuşatması yapılmıştır.

• Gelişmesi

Yıldırım Bayezid'den sonra her geçen gün sınırları genişleyen Osmanlı, Sultan Fatih'in İstanbul'u fethetmesiyle (1453) Hz. Peygamberimiz'in müjdesine mazhar olup, çağ açıp kapatarak büyümede hız kazandı. Yavuz Sultan Selim ve Kanunî Sultan Süleyman'la Almanya ortalarına kadar ilerleyen Osmanlı ordusu hem İslam birliğini sağlamış, hem de ilim, kültür ve medeniyette öncülük yaparak tarihteki yükselişini en üst noktaya getirmiştir.

• Gerilemesi ve Yıkılışı

Kanunî Sultan Süleyman'dan sonra gelişmesi duran Osmanlı, 1699 Karlofça Antlaşması ile gerileme dönemine girmiştir. 1839'da yayınlanan "**Tanzimat Fermanı**" ile çöküşü hızlanan Osmanlı, 1. Dünya Savaşı'ndan yenik çıkmış, Anadolu'nun işgaline karşı kazanılan millî mücadeleden sonra kurulan Türkiye Cumhuriyeti (1923) ile birlikte tarih sahnesinden çekilmiştir.

SORULAR

1. Türklerin İslam'la tanışmaları hangi savaş sırasında olmuştur?
2. İlk Türk İslam devleti hangisidir?
3. Tolunoğulları devleti kim tarafından, hangi tarihler arasında kurulmuştur?
4. Selçukluların meşhur hükümdarlarını yazınız.
5. Malazgirt Muharebesi hangi tarihte gerçekleşmiştir? Sonuçları nelerdir?
6. Kudüs ilk defa hangi Sultan tarafından alınmıştır?
7. Osmanlı devletini, hangi tarihte, kim kurmuştur?
8. İstanbul'u kim fethetmiştir?
9. Osmanlı en geniş coğrafyaya hangi hükümdar zamanında hükmetmiştir?
10. Osmanlı'nın çöküşünü hangi olay hızlandırmıştır?